

Rietveld Schröderhuis (Provincie Utrecht, Gemeente Utrecht)

Het Rietveld Schröderhuis te Utrecht is een in 1924 / 1925 gebouwd woonhuis. Het huis is uitgevoerd volgens de principes van de kunstenaarsbeweging 'De Stijl'. Het is ontworpen door G.T. (Gerrit Thomas) Rietveld vóór en sámen met mevrouw T. (Truus) Schröder-Schräder. Het huis wordt visueel gekenmerkt door sterke abstractie, door rechte lijnen, (glazen) vlakken en metalen buizen en verder door wit, grijs en zwart en de toepassing van de primaire kleuren. De lijnen en vlakken kruisen en doorsnijden elkaar, waardoor binnen- en buitenruimte in elkaar over lijken te lopen. Het interieur vormt een 'Gesamtkunstwerk' door integratie in en afstemming met het exterieur. Opmerkelijk hieraan is dat op de verdieping van het huis de wanden verschoven kunnen worden en de ruimtelijke indeling zo veranderd kan worden. Hierbij kunnen zowel één grote, gemeenschappelijke leefruimte voor het gezin, als meerdere, voor de privé sfeer bedoelde ruimten worden gecreëerd.

Het Rietveld Schröderhuis wordt algemeen beschouwd als een mijlpaal in de internationale architectuurgeschiedenis, door de radicale breuk met conventies in de woningbouw en door de vergaande abstrahering van vorm en functies in het exterieur en het interieur. Het vormt bovendien een voor die tijd schaars voorbeeld van een huis waarvan het interieur mede tot stand kwam door de ontwerpqualiteiten van een vrouw.

Het huis is compact uitgevoerd. Het staat aan het einde van een rij conventionele woningen onder afgewolfde zadeldaken. Het vlak gedekte Rietveld Schröderhuis contrasteert hiermee dan ook sterk. Het telt slechts twee bouwlagen, reikt niet hoger dan de tweede bouwlaag van het buurhuis en het is ook niet dieper dan dat. De wit gesausde verticale en horizontale vlakken en geveldelen steken bovendien sterk af bij de in de buurwoningen toegepaste grauwrode baksteen.

Het Rietveld Schröderhuis was het eerste - en uiteindelijk ook het enige - dat ooit op deze manier volgens de principes van 'De Stijl' is gebouwd. 'De Stijl' was van origine een constructivistisch georiënteerd tijdschrift, waar zich een flink aantal kunstenaars en belangstellenden omheen had verzameld. In het tijdschrift werden, voor dié tijd, zeer moderne vormen, materialen, belijningen en kleurtoepassingen gepropageerd, het geheel soms overgoten met een sausje van esoterie.

Constructivisme kan worden omschreven als een stijl waarin consequent doorgevoerde wettelijke en vormen een hoofdrol spelen; esoterie is letterlijk 'geheim', maar hier in de betekenis van 'voor ingewijden' of 'occult' en verheven. 'De Stijl' kan als een directe voorloper en als verwante kunstrichting van de zogenoemde Nieuwe Zakelijkheid of het (internationale) Functionalisme worden beschouwd. Bij deze stroming zou ook Rietveld zich uiteindelijk aansluiten. Binnen het Functionalisme gold het Rietveld Schröderhuis als één van de voorbeelden en ijkpunten. Het staat hiermee internationaal op een eenzame pioniersplaats. Het huis wordt dan ook beschouwd als een 'icoon' van het Nieuwe Bouwen.

Rietveld beoogde zijn ideeën, kennis en ervaring als architect in de eerste plaats ten dienste van het wonen van de arbeidende klasse te stellen. En inderdaad heeft hij een aantal woningprojecten voor volkswoningbouw gerealiseerd. Maar toch wordt hij in de eerste plaats geassocieerd met de bouw van (luxe) villa's, waarvan hij er tientallen heeft ontworpen.

Rietveld Schröderhuis, korte geschiedenis

Mevrouw Schröder-Schräder (1889-1985) woonde, tot de vroege dood van haar echtgenoot, in de Biltstraat in Utrecht. Na zijn overlijden wilde zij kleiner gaan wonen en samen met G.T. Rietveld (1888-1964) vond zij een geschikte bouwlocatie aan de toenmalige zuidoostelijk stadsrand. Aan het einde van een blokje drielaagse woningen was nog een enkel bouwperceel vrij. Hier was toen (1923) nog een naar meerdere kanten vrij uitzicht, dankzij de functie van open te houden gebied die het omliggende terrein had in het kader van de militaire verdediging.

Het maakte namelijk deel uit van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Rietveld en mevrouw Schröder, die beiden lid waren van de Stijlgroep, ontwierpen in samenspraak een huis voor deze locatie. Hierbij is onder meer gebruik gemaakt van maquettes. Rietveld hield zich bij het ontwerp voornamelijk bezig met het exterieur, terwijl mevrouw Schröder zich vermoedelijk op het interieur, de detaillering en deels ook op meubilering heeft geconcentreerd. Toch vertonen exterieur, interieur en meubilering een sterke eenheid en verbondenheid en zijn ze een voorbeeld van een 'Gesamtkunstwerk'. Een Gesamtkunstwerk in twee betekenissen: als een samenhangend en stijlvast ontwerp van verschillende kunstvormen naast en met elkaar en als een door intensieve samenwerking van personen tot stand gekomen ensemble. Eén van de kenmerken van het ontwerp is de schijnbare zelfstandigheid van de samenstellende onderdelen, die wordt gecombineerd met visuele interactie daartussen en met uiteindelijke groei naar een totaal. Deze visuele ontwikkeling van onderdeel naar totaalbeeld wordt bepaald door elkaar snijdende vlakken, door scheidingen, door een aantal duidelijk zichtbare constructieve elementen en door kleurcontrasten. Net als bij het exterieur, zijn in het interieur rechte lijnen en snijdende vlakken toegepast. En op de eerste verdieping zelfs verplaatsbare of geheel terzijde te schuiven tussenwanden. Er werd gekozen voor zoveel mogelijk lichtinval en uitzicht, onder meer door een lichtopening in het dak en door een overhoekse vensteropening, toen een noviteit. De tuin is omgeven door een eenvoudig, bij de constructie van het huis aansluitend, ijzeren hekwerk. De bodem was beplant met enige boompjes, een rij struiken en gras, dat afliep naar een toen - maar inmiddels niet meer - bestaand waterloopje.

Het volgens de principes van 'De Stijl' gebouwde Rietveld Schröderhuis kent ook een typische 'stijlbreek'. Het is namelijk vooral samengesteld uit gepleisterde en wit gesausde baksteen en slechts in beperkte mate uit de toentertijd moderne materialen, zoals gewapend beton en staal. Van enige tientallen ongeveer gelijktijdig opgetrokken Nieuw Zakelijke en Functionalistische woningen en andere gebouwen waren ook de gevels en binnenmuren vaak grotendeels in beton opgetrokken, hetzij in de vorm van 'prefab', hetzij door middel van (gewapend) gietbeton.

Het huis moet aanvankelijk goed aan de eraan gestelde eisen hebben voldaan. Mevrouw Schröder woonde er in de begintijd met drie kinderen. Daarna heeft het huis nog tientallen jaren alleen voor háár als woning gediend. Op den duur zijn daarom ook wel aanpassingen aan de wooneisen van de tijd uitgevoerd. Zo zijn reeds in 1936 onder meer een nieuwe keuken en een boekenkast geplaatst en vervolgens werd ook de grote schuifwand gewijzigd. En natuurlijk verdwenen details als versleten vloer- en dakbedekking en oorspronkelijk schilderwerk. Maar ook in de ruimtelijke beleving van het huis – de context - veranderde het een en ander. Zo is het open terrein dat deel uitmaakte van de Hollandse Waterlinie in de jaren '60 aangetast door aanleg van een autoweg met ongelijkvloerse kruising, terwijl aan de overzijde hiervan bebouwing is gerealiseerd.

In de periode 1974-1987 vond een gefaseerde restauratie plaats. Eerst kwam het exterieur aan bod (1974), daarna de tuin en het hekwerk (1983). Pas na het overlijden van mevrouw Schröder werd begonnen met een restauratie van het interieur van het huis (1986-1987). Bij de restauratie werd voor het overgrote deel teruggegrepen op oorspronkelijke ontwerpen, foto's en andere gegevens. Maar ook een deel van de later aangebrachte wijzigingen werd gerespecteerd, zoals een badkuip uit 1936.

Rietveld Schröderhuis tegenwoordig

Het Rietveld Schröderhuis is het enige volgens de kenmerken van de kunstenaarsgroep rond het tijdschrift 'De Stijl' ontworpen huis. Het huis dateert uit 1924 en heeft sinds het ontstaan vele tongen losgemaakt. Het uiterst compacte huis vormt een hoogtepunt in het vroeg-20^e-eeuwse, moderne bouwen. Het was en is nog steeds een voorbeeld en ijkpunt voor talloze architecten en interieurontwerpers in binnen- en buitenland.

Een restauratie naar de oorspronkelijke ontwerpen en foto's heeft belangrijk bijgedragen aan het behoud van de kwaliteiten. Er zijn enige noodzakelijke, constructieve verbeteringen uitgevoerd, terwijl hiernaast een deel van de latere wijzigingen is gerespecteerd. Zo moesten scheuren in het metselwerk worden hersteld en diende gecorrodeerd ijzerwerk te worden vervangen. Ook is de dakbedekking in een moderner materiaal uitgevoerd, om beter bestand te zijn tegen vocht en zon. In het interieur zijn in de loop de tijd verdwenen of gewijzigde elementen voor het grootste deel teruggebracht in hun oorspronkelijke vorm. Hiermee blijft het huis tot op de dag van vandaag uitstekend herkenbaar als het in 1924 gerealiseerde ontwerp van G.T. Rietveld en T. Schröder. Mede hierom is het huis in 2000 op de Lijst van het Werelderfgoed geplaatst. De plaatsing kan bijdragen aan handhaving en aan mogelijke versterking van de kwaliteiten van het Rietveld Schröderhuis, dat een icoon is van het moderne bouwen. Handhaving en versterking van de kwaliteiten komt in de eerste plaats voort uit de plicht tot instandhouding van de site voor de Nederlandse Overheid, die voortvloeit uit de plaatsing ervan op de Lijst van het Werelderfgoed.

De uitzonderlijke betekenis van het huis in de architectuurontwikkeling komt thans tot uiting in een functie als zelfstandig museum, dat door middel van een rondleiding te bezoeken is.

Literatuur en gegevens Rietveld Schröderhuis

G.H. Rodijk

De huizen van Rietveld. Zwolle, 1991. ISBN 90-6630-272-0

Marijke Kuper en Ida van Zijl

Gerrit Th. Rietveld (1888-1964). Het volledige werk. Utrecht, 1992. ISBN 90-7328-515-1

Peter Vöge

The complete Rietveld Furniture. Rotterdam, 1993. ISBN 90-6450-159-9

Bertus Mulder en Ida van Zijl

Rietveld Schröder house. Princeton, 2000. ISBN 1-56898-212-7

Ida van Zijl

Rietveld in Utrecht. Utrecht, 2001. ISBN 90-7328-582-8

<http://www.centraalmuseum.nl/rietveld/index.php?lingo=NL>

<http://www2.rnw.nl/rnw/nl/themes/nederland/werelderfgoed2005/?view=Standard>